

Povinnost obcí umožnit občanům třídít odpady

Převážná většina komunálního odpadu končí na skládkách nebo se pálí. Skládání i spalování zbytečně plýtvá dřevem, hliníkem, ropou a dalšími kvalitními surovinami, které musí být se značnými ekologickými škodami znovu vytěženy a zpracovány. Skládky a spalovny také poškozují zdraví obyvatel okolních obcí i krajinu. Přitom ve využívání druhotných surovin kulháme daleko za sousedními evropskými státy. Hnutí DUHA proto prosazuje balíček opatření, která by pomohla lepší recyklaci. Tento informační list popisuje jedno z nich: legislativní povinnost obcí umožnit občanům, aby třídili základní druhy odpadu. Návrh je založen na úspěšném slovenském a rakouském vzoru.

Nedostatečná recyklace

Každý rok u nás vzniká necelých pět milionů tun komunálního odpadu [1] – asi půl tuny na každého včetně nemluvňat. Přitom recyklace kulhá daleko pozadu za evropskými sousedy. Materiálově se využívá jen asi 13 % odpadků [1]. Důsledkem je nesmyslné plýtvání

přírodními zdroji i zbytečné ekologické škody. Zato v Německu nebo Rakousku recyklují už přes 50 %, stejně jako v dalších zemích [2].

Plýtvání surovinami

Uloženy nebo spáleny jsou tak statisíce tun kvalitních a využitelných materiálů včetně papíru, hliníku, dřeva, kompostovatelného biologického odpadu či plastů. Zvyšují se tedy nároky na těžbu přírodních surovin, spotřebu energie i znečištění ze zpracování. Každý kilogram skládkovaného nebo páleného odpadu znamená více pokácených stromů, více povrchových dolů, více toxických látek a větší exhalace oxidu uhličitého. Třeba výroba tuny hliníku z přírodního zdroje (bauxitu) vyžaduje asi 217 kilojoulů energie, především elektřiny užívané v hliníkárnách. Ve srovnání s tím produkce z recyklovaného hliníku vyžaduje pouze 8 kJ/t, a šetří tak asi 96 % energie [3].

Nechut' obcí třídit

Příčinou plýtvání s kvalitními materiály je neochota obcí zlepšit občanům recyklační služby tak, aby pro ně bylo třídění snadnější než vyhazovat všechny odpadky do jedné popelnice. Recyklační služby se však zlepšují velmi pomalu – přesto, že máme v legislativě zapracovánu řadu ekonomických nástrojů (poplatek za ukládání odpadů na skládky, systém Zeleného bodu), řadu cílů pro recyklaci různých komodit (obaly, elektroodpad, biologicky rozložitelný odpad) i povinností vůči Evropské unii.

Mnohé obce se tváří, jako by se jich zvyšování recyklace netýkalo. Řada krajských měst ve svých plánech vůbec nepočítá s dosažením vládou požadované 50% míry recyklace komunálních odpadů v roce 2010. Obvyklé je, že menší obce pouze vystaví tři barevné kontejnery do středu města, o kontejnery se nestarají, nedělají žádnou osvětu a pak tvrdí, že občané nemají o třídění zájem. Má-li se zvýšit míra recyklace, nelze třídění nechat jen na obcích a městech. Občanům musí být zákonem dána šance třídit.

Současná legislativa

Podle současné legislativy musí každý předcházet vzniku odpadu, omezovat jejich množství, zajistit přednostně odpad materiálově před jeho využitím a odstraněním [4]. Producentem komunálního odpadu jsou ze zákona města a obce. Především ony by tedy měly zajistit, aby komunální odpady byly přednostně materiálově využity – recyklovány. Není tomu tak. Možnost třídit biologicky rozložitelné odpady, jako je listí, tráva, nebo kuchyňský odpad, mají lidé jen v několika málo obcích.

Legislativní návrh

Hnutí DUHA navrhuje do zákona o odpadech (nový odstavec 7 v §17) vložit toto ustanovení:

„Obce musí zavést systém sběru papíru, plastů, kovů, skla a biologicky rozložitelného odpadu od 1. ledna 2010.“

Znamená to, že v každé obci budou muset stát kontejnery na tyto čtyři základní druhy odpadů. Využitelné materiály spadající do těchto čtyř kategorií tvoří obvykle asi 80 % českého domovního odpadu [5] a zřejmě i komunálního odpadu.

Zahraniční příklady

Nejde o žádný originální návrh. Stejně ustanovení platí na Slovensku již od roku 2004 [6]. První zkušenosti ukazují, že slovenské obce a města se začínají skutečně zajímat o možnosti zlepšení recyklačních služeb pro své občany. Například na seminář o nakládání s odpady, v pětitisícové obci Palárikovo, která třídí více než 65 % svých odpadů, přijelo přes 300 účastníků, převážně starostů jiných obcí.

V Rakousku platí od ledna 1995 zákon o třídění a sběru biologicky rozložitelných odpadů, který ustanovil povinnost obcí sbírat a upravovat biologicky rozložitelný odpad z domácností. Díky tomu má Rakousko nyní více než 500 kompostáren s celkovou kapacitou více než 1,1 milionu tun ročně, včetně 12 zařízení pro takzvanou mechanicko-biologickou úpravu zbytkového odpadu, s celkovou kapacitou 390 tisíc tun ročně [7]. Výrazně také zvýšilo míru recyklace a kompostování. Mezi roky 1989 a 1999 se zde více než ztrojnásobila, ze 14 % na 50 % [7]. Míra recyklace a kompostování je v Rakousku jednou z nejvyšších v Evropě.

Třídění: ekonomická nutnost

Pro navržené legislativní opatření hovoří ještě jeden důvod, který se týká nejdůležitější ze čtyř kategorií: biologicky rozložitelného, kompostovatelného odpadu. Obce a města beztak budou muset jeho množství na skládkách snížit a toto řešení je nejlevnější.

Především kvůli emisím metanu a jejich podílu na globálních změnách podnebí se státy Evropské unie dohodly, že do roku 2020 sníží množství skládkovaných biologicky rozložitelných odpadů (kuchyňské zbytky, dřevo, listí, papír aj.) na 35 % hmotnosti z roku 1995. Postup včetně průběžných limitů (75 % v roce 2010 a 50 % do roku 2013) stanoví směrnice o skládkování odpadů (99/31/EC), platná od července 2001. Biologicky rozložitelné komunální odpady tvoří více než 40 % českého komunálního odpadu [8]. Znamená to, že také u nás se musí výrazně snížit celkový přísun odpadů na skládky, nebo biologicky rozložitelný odpad odstranit jinak.

Hovoří se o třech možnostech řešení:

- pokračovat v nastoleném trendu a pouze namísto skládek vozit odpady do spaloven,
- pokračovat v nastoleném trendu a pouze namísto skládek vozit odpady k úpravě odpadů do velkokapacitního zařízení pro tzv. mechanicko biologickou úpravu
- podporovat domácí kompostování i obecní kompostoviště, tím snížit množství kompostovatelného odpadu a začít jej třídit a materiálově využívat. Doplňková úprava části odpadů nízkokapacitním zařízením MBÚ by připadala v úvahu až po roce 2013.

Z uvedených variant je ekologicky i ekonomicky nejvýhodnější právě ta poslední [9]. Povinnost obcí umožnit občanům třídění čtyř základních druhů odpadu obcím umožní zvolit právě toto řešení.

Německý Spolkový úřad pro životní prostředí nechal vypracovat studii, která srovnávala náklady na různá řešení nakládání s odpady. Náklady na spalování zbytkového odpadu činí v průměru 173 euro/tunu, náklady na mechanicko biologickou úpravu 157 euro. Ale kompostování vytríděného bioodpadu na kompostárně o roční kapacitě 15 000 tun stojí pouze 61-113 euro/tunu a jeho zpracování na bioplynové stanici o stejné kapacitě 72-118 euro/t. [10]

Lepší recyklační služby

Povinnost obcí umožnit občanům třídit odpady je součástí balíčku opatření ke zvýšení recyklace odpadu.

Vláda v plánu nakládání s odpady na příštích deset let schválila záměr zvýšit recyklaci na 50 % do roku 2010. Zatím však chybí konkrétní opatření, která by splnění tohoto cíle umožnila. Navíc nízké poplatky lepší recyklaci přímo sabotují. Hnutí DUHA proto navrhuje:

- reformovat poplatky za skládkování a rozšířit je na veškeré odstraňování odpadů, aby se vyšší recyklace vyplácela;
- po vzoru Slovenska zavést do roku 2010 povinnost obcí umožnit občanům třídit papír, plasty, sklo, kovy a biologicky rozložitelný odpad;
- ekonomicky motivovat obce k snižování množství komunálních odpadů, což je přiměje investovat do lepších recyklačních služeb pro domy a byty podle úspěšných

západoevropských zemí, aby třídit odpad bylo stejně snadné jako sypat jej do popelnice.

Návrhy jsou založeny na zkušenostech evropských států (Německo, Rakousko, Dánsko, Nizozemsko, Švýcarsko, Švédsko a další) i jiných vyspělých zemí (USA, Kanada, Austrálie, Nový Zéland). Účinnými programy se zde podařilo během šesti až deseti let snížit množství odpadu vyvážené na skládky až o 75 %.

Přínosy vyšší recyklace

- **Recyklace šetří kvalitní suroviny.** Zajistí, že kvalitní materiály (papír, plasty, hliník, dřevo a další) budou znovu využity. Brání tedy zbytečnému plýtvání.
- **Recyklace je čistá.** Pálení odpadu a skládky zvyšují znečištění. Recyklace navíc ušetří energii nezbytnou k nové výrobě materiálů, které by jinak byly vyplývány. Výroba jednoho kilogramu hliníku z přírodní suroviny spotřebuje dvacetkrát více energie než jeho recyklace.
- **Recyklace snižuje skládkování.** Ministerstvo životního prostředí spočítalo, že pokud bude vládní odpadová strategie postavena na vysoké recyklaci, na skládkách skončí méně zbytkového odpadu než v případě, že by vsadila na stavbu nových spaloven [11].
- **Recyklace je levnější.** Ministerstvo také potvrdilo, že recyklační řešení má nižší investiční i provozní náklady než rozvoj pálení odpadu [11]. Veřejné rozpočty ušetří až několik miliard korun.
- **Recyklace snižuje nezaměstnanost.** Recyklace miliónu tun odpadu vytvoří kolem 400-590 pracovních míst, zatímco jeho spálení asi 100-290 a uložení na skládku pouze 40-60 [12].

Prameny

- [1] Zpráva o životním prostředí České republiky v roce 2004, MŽP, Praha 2005
- [2] UK Department for Environment, Food and Rural Affairs: Municipal waste management in the European Union, www.defra.gov.uk/environment/statistics/waste/kf/wrkf08.htm, 1.9.2005
- [3] Sheehan, B.: Zero Waste, Recycling and Climate Change, GrassRoots Recycling Network, October, 2000
- [4] § 10 (1) a §11 (1) zákona o odpadech
- [5] VaV 720/2/00, Intenzifikace sběru a třídění komunálního odpadu
- [6] § 39 (14) zákona 223/2001, o odpadech po změně zákonem 24/2004 Zz.
- [7] High diversion of municipal waste: It is achievable?, Volume 2: Best practice in achieving high diversion, Resource recovery forum, London 2004
- [8] Kotoulová, Z.: Omezení skládkování biologicky rozložitelných odpadů, SLEEKO, Praha 2002
- [9] Kropáček, I.: Poplatek motivující obce k snižování množství odpadu, Hnutí DUHA, Brno 2005
- [10] Váňa, J., Slejška, A.: Mechanicko-biologická úprava tuhých komunálních odpadů. BIOM on line, 22.8.2002, <http://www.biom.cz/index.shtml?x=96505>
- [11] Směrná část Plánu odpadového hospodářství, verze 2.4., Ministerstvo životního prostředí, Praha 2002
- [12] Kotecký, V.: Čistá práce. Přínosy ekologických opatření pro zaměstnanost a ekonomiku, Hnutí DUHA, Brno 2003

Vydalo Hnutí DUHA
Ivo Kropáček, říjen 2006

Tento dokument byl vytvořen za finanční pomoci Evropské unie. Za obsah tohoto dokumentu je výhradně odpovědné Hnutí DUHA a nelze jej v žádném případě považovat za názor Evropské unie.

A› Bratislavská 31, 602 00 Brno
T› 545 214 431
F› 245 214 428
E› info@hnutiduha.cz
www.hnutiduha.cz